

Erlend Loe DOPPLER

INDHOLD

- Tekst 1:** Oversigt: *Traditionelle, moderne og senmoderne samfund*
- Tekst 2:** Baggrundstekst: *Det senmoderne samfund*
- Tekst 3:** Artikel: *50kg på den fede måde på en måned*
- Tekst 4:** Baggrundstekst: *Identitet og selvrealisering*
- Tekst 5:** Tegneserie: *Wulff-Morgentahler*
- Tekst 6:** 2 Digte, Sigbjørn Obstfelder: *Jeg ser & Orkan -*
- Tekst 7:** Artikel: *Mænd i litteraturen*
- Tekst 8:** Artikel: *Den truede mand – En læsning af Erlend Loes Doppler*

TRADITIONELLE, MODERNE OG SENMODERNE SAMFUND

Sociologer skelner ofte mellem en række grundlæggende træk ved tre forskellige samfundstyper: traditionelle, moderne og senmoderne samfund. De hævder også, at forskellene har betydning for menneskers identitetsdannelse.

Traditionelle samfund

Traditionelle samfund er ofte landbrugssamfund, hvor mennesker lever i landområder og mindre landsbyer. Der er ikke den store mobilitet; man bliver som regel boende, hvor man er født og opvokset. Drengene får samme profession som deres far, og piger bliver hjemmegående husmødre. Religion spiller ofte en stor rolle i livet og er med til at udstikke retningslinjer for, hvordan man bør leve sit liv. Identitet er derfor noget, der kommer helt automatisk: Man bliver så at sige tildelt en bestemt plads i samfundet allerede ved fødslen, som man lever ud fra - og som man accepterer som en naturlig ting.

Danmark var et traditionelt samfund indtil industrialiseringen i 1800-tallet. Historikere peger dog på, at store dele af landet har været kendetegnet ved traditionelle træk helt frem til midten af 1900-tallet.

I andre dele af verden, f.eks. områder i Afrika, finder man stadig samfund som er præget af traditionelle livsmønstre. Ofte vil man dog opleve, at disse samfund også er præget af elementer, som normalt forbindes med senmoderne samfund, som f.eks. teknologiske kommunikationsformer. Man kan støde på stammesamfund, som umiddelbart virker meget traditionelle, men som benytter mobiltelefoner og internet som den mest naturlige ting i verden.

Moderne samfund

Industrialiseringen i 1800-tallet medførte et brud med traditionelle samfundsformer i de fleste vestlige lande. Mange mennesker forlod de landsbyfællesskaber, som deres slægt havde været en del af gennem hundreder af år. I stedet rejste de til de større byer for at søge arbejde på de nye fabrikker.

Identitet var dermed ikke længere fastlagt på forhånd for det enkelte menneske. Man måtte selv søge nye fællesskaber, som kunne være med til at definere, hvem man var. Det kunne f.eks. være det nationale fællesskab, arbejdspladsen eller en mere overordnet klassebevidsthed.

Senmoderne samfund

I den vestlige del af verden har de moderne industrisamfund været under opløsning gennem de seneste 30-40 år. I stedet har de udviklet sig til senmoderne videns- og servicesamfund, hvor en stor del af befolkningerne er beskæftiget inden for f.eks. handel, pleje, undervisning, produktudvikling osv. Industrien er i stor stil outsourcet til andre dele af verden.

Senmoderne samfund er præget af globalisering, hvor globale trends og tilbud er tilgængelige overalt på kloden. Anthony Giddens taler derfor om adskillelse af tid og rum som et typisk træk ved senmoderne samfund: Det er i bund og grund ligegyldigt, hvor vi befinder os - hvis blot der er en international lufthavn og en internetopkobling til rådighed, har vi adgang til alle den globale verdens tilbud.

For det økonomisk privilegerede menneske er det senmoderne samfund ensbetydende med et utal af muligheder. Man vælger i høj grad selv, hvordan man ønsker at leve sit liv, og hvem man gerne vil være. Identitet er derfor en flydende størrelse, som løbende ændrer sig og udvikler sig afhængig af de valg, vi foretager, og de sociale fællesskaber, vi vælger at blive en del af.

Kilde:

Asklund, Kasper: *Kultur på arbejde. Kulturforståelse og merkantil kultur*

Systeme 2017

Det senmoderne Samfund, S. 132-140
fra bogen *Litteraturens Linger*, Gyldendal 2007

Hvor 1980'erne havde karakter af 'sluttid', formuleret i punkens slogan 'No future!', blev 90'erne karakteriseret ved at være en eftertid, hvor man var kommet ud på den anden side. Utvivlsomt satte Murens fald 9.11.1989 et skel mellem de to årtier. Her blev den kolde krig afsluttet, og de store ideologier afgik ved døden. Arbejdsløsheden faldt dramatisk, og væksten steg i de vestlige lande.

eftertid

Globaliseringen tog til med stigende flygtningestrømme, bl.a. fra borgerkrigen i Eksjugoslavien 1991-95. Danskerne måtte ud i fire afstemninger i forbindelse med EU's udvikling mod en politisk union. Man kunne rejse overalt, og nyhederne fra hele verden indfandt sig øjeblikkeligt som 'breaking news'. Vi kom alle til at leve i den globale landsby.

globalisering

Hvor 1980'erne var præget af fremtidsangst, blev 90'erne præget af en tro på, at det hele nok skulle gå. Personlige computere og lidt senere mobiltelefoner blev hver mands eje, og kommunikationen skiftede fra snailmail (breve) til e-mail og sms. De fleste familier kom på internettet, og en verdensomrejse blev studenters bud på et såkaldt 'fjumreår' efter gymnasiet.

kommunikation

Samtidig var begrebet 'postmoderne' blevet slidt, og mange forskere ledte med lys og lygte efter et nyt navn til samtiden. En af dem, englænderen Anthony Giddens, kaldte vores tid for *det senmoderne*. Når Giddens bruger dette begreb, er det for at markere, at verden forandrer sig hurtigt og løbende moderniserer sig selv. Det, der var nyt i går, bliver forældet i dag, men alligevel kan vi godt følge med, fordi vi hele tiden forholder os til ændringerne og træffer valg.

Anthony Giddens (f. 1938)

Skal jeg have en mobiltelefon med kamera, og hvilket abonnement skal jeg vælge? Hvad vil jeg

netværks-
systemer

bruge min fritid til, hvad vil jeg være, hvem vil jeg gifte mig med, vil jeg have børn osv. Vi har uendeligt mange muligheder, men kan i virkeligheden kun nå at gøre få ting, så derfor må vi hele tiden vælge og især vælge fra. Giddens siger derfor, at vi lever i det 'refleksivt moderne', dvs. at vi hele tiden må reflektere over vores liv og de valg, vi træffer.

Et andet afgørende træk ved vores tid er, at verden består af en række systemer, der er forbundet med hinanden i netværk. Der findes ikke noget centrum, hvorfra de kan overskues eller styres, men der kommunikeres, og der sker en gensig påvirkning. Et godt eksempel på dette er internettet, der er uendeligt og uden start eller slutpunkt og ikke lader sig overskue, men nok gennemsnøge. Vi er alle blevet brugere, der 'logger' af og på.

Små historier

Solvej Balle
(f. 1962)
Christina
Hesselholdt
(f. 1962)

90'ernes tidlige litteratur er præget af en række små tekster, der hænger sammen indbyrdes, fx Solvej Balles novellesamling *Ifølge loven* (1993) og Christina Hesselholdts *punktromaner* i *Marlon-trilogien* (1991-95). I de fire noveller i *Ifølge loven* er temaet fælles, og historierne forbundet med hinanden. Hesselholdts *punktromaner* består af en række små kapitler på ca. 1/2 side, hvor det er læserens opgave selv at skabe sammenhæng og fortælling ud fra punkterne. Hesselholdts vigtigste bog er erindringsværket *Hovedstolen* (1998), der beskriver en række episoder fra hendes barndom.

Peter
Adolphsen
(f. 1972)

Nogle forfattere skrev i *kortprosagenren*, som er ultrakorte, skitseagtige historier, der ikke udfoldes som i novellegenren. En af dem er Peter Adolphsen. Han debuterede med *Små historier* (1996), der fulgtes op af *Små historier 2* (2000) og romanen *Brumm-*

stein (2003). Teksterne er virkelig korte, gerne en til to sider, og skitserer en livssituation, en problemstilling eller en skæbnefortælling.

En af historierne er „De spredte knogler“ (1996), der fortæller om en dreng, der finder knoglerne af Gud. Gud er død, slået ihjel af Satan, der har spredt knoglerne, for at Gud ikke skal genopstå. Drengen sætter sig for at samle skelettet, men forgæves. Han finder før sin død kun nogle kranie- og knogledele, som han testamenterer til et museum. Her forærer konservatoren knoglerne til sin søn, der udregner, at Gud har været ca. 19 meter høj. Han begraver knoglerne, men trods alle de gode hensigter får Guds hjemløse ånd ikke fred.

De spredte
knogler

90'er-noveller

En generel tendens midt i 90'erne er, at forfatterne igen begyndte at skrive realistisk og engagere sig i samfundet, og her kom **novellegenren** til sin ret. Skal man pege på nogle unge novelleforfattere, kommer man ikke uden om Simon Fruelund, Jesper Wung Sung, Helle Helle, Naja Marie Aidt og Jan Sonnergaard.

Helle Helle debuterede med romanen *Eksempel på liv* (1993), der består af en række kortprosattekster, der hænger sammen indbyrdes. I 1996 slog hun igennem med novellesamlingen *Rester* (1996), hvis titel ifølge forfatteren refererer til, „at mange af personerne gerne vil skille sig af med nogle andre personer eller et eller andet andet i deres liv, men ikke kan. Der bliver altid en rest tilbage.“ I skolesammenhæng er noveller som „Fasaner“, „Film“ og „Globryllup“ for længst blevet klassikere.

Helle Helle
(f. 1965)

Naja Marie
Aidt (f. 1963)

Naja Marie Aidt debuterede i 1990 som lyriker med samlingen *Så længe jeg er ung*, men fik sit gennembrud med novellesamlingen *Vandmærket* (1993), der senere blev fulgt af *Tilgang* (1995). Novellerne handler om frihedsdrømme og kærlighedslængsel, der hele tiden møder modstand. Aidt skriver en enkel prosa, der inddrager hverdagen og dagliglivets hændelser, men som samtidig har et surrealistisk eller overnaturligt islæt, der gør novellerne skræmmende og uvirkelige. Som læser bringes man i tvivl om, hvad der virkelig foregår. Det gælder ikke mindst i novellen „Lille fedtøre“, der handler om seksuel undertrykkelse i et sært miljø. Læseren finder aldrig helt ud af, hvad der virkelig foregik, og efterlades med et fysisk ubehag.

Jan
Sonnergaard
(f. 1963)

Vending mod virkeligheden

Jan Sonnergaard slog igennem med et brag i 1996, da han udgav sin debutsamling af noveller, *Radiator*. Den blev siden fulgt af novellesamlingerne *Sidste søndag i oktober* (1999) og *Jeg er stadig bange for Caspar Michael Petersen* (2003). Sonnergaard skildrer med en nærmest brutal realisme de sociale forhold i samfundet, som fører til ydmygelser og udstødelse, både i samfundets bund og top. Han benytter sig af en rå og nådesløs humor, fx i novellerne „Polterabend“ og „Tyveri“. De skildrer begge en gruppe frustrerede unge, der ikke rigtig ved, hvor de skal rette deres vrede hen. De lader derfor deres frustration gå ud over uskyldige forbipassende, samfundets repræsentanter og sig selv.

Jakob Ejersbo
(f. 1968)

Jakob Ejersbo fik et uhørt gennembrud med romanen *Nordkraft* (2002), der i dag har solgt 100.000 eksemplarer. Romanen handler om en række kuldslåede skæbner i det ålborgensiske pushermiljø.

Ejersbo er uddannet journalist og har lavet en minut-tøvs research, for at romanens personer, sprog og handling kunne blive så realistisk som muligt. En del af bogens replikker stammer fra båndudskrifter fra de mange interviews, Ejersbo lavede, mens han skrev bogen.

Bogen består af tre uafhængige dele, hvor nogle af personerne går igen i de tre historier. 1. del handler om Marias frigørelse fra pusheren Asger og hendes tilnærmelse til iraneren Hussein. I 2. del „Broen“ møder vi sømanden Allan, der vender hjem til Aalborg for at slå sig ned. Også han møder den store kærlighed, som han dog må kæmpe hårdt for at vinde. Endelig samles trådene i bogens 3. del, hvor romanens personer mødes til narkomanen Stesos begravelse. Her gør Ejersbo status over personernes liv. De, der har overskud (nordkraft), bliver faktisk voksne og kommer videre med deres liv, de, der ikke har, går i stå eller til grunde.

Manuskriptet til *Nordkraft* blev solgt til filmatisering, og har premiere i 2005.

Jan Sonnergård og Jakob Ejersbo er gode eksempler på, at litteraturen blev brugt til at beskrive de mennesker og miljøer, som var taberne i det moderne, teknologiske samfund.

Dansk film

Netop i 1990'erne oplevede dansk film en guldalder med De gyldne palmer til Lars von Trier, Oscars til danske kortfilm, Emmy'er til tv-serierne *Rejseholdet* og *Nikolaj og Julie*, mens *Krøniken* (2003-05) lagde gaderne øde i 2004. Dansk film oplevede en international succes med den danskopfundne genre, *dogmefilm*. Dogme-95 var navnet på en stribe film, som ville skrælle den moderne teknik af og fortæl-

Dogme-95

le historien med enkle virkemidler og håndholdte kameraer. Den unge instruktør Thomas Vinterberg vandt en pris i Cannes for *Festen*, der virkelig rystede publikum med en stærk historie om en familie, der gemmer på en grusom hemmelighed.

Også andre dogmefilm som *Idioterne*, *Mifunes sidste sang*, *Italiensk for begyndere* og *Elsker dig for evigt* nåede ud til et stort publikum, der gerne ville se film og tv, der handlede om deres egen virkelighed. Dansk film nåede i disse år et internationalt niveau og en række unge instruktører fik deres gennembrud.

Verdensvendt poesi

Også digtene i 1990'erne handler om den virkelighed, der omgiver os. Det gælder ikke mindst Niels Lyngsøs stoflige digte, der består af ord, som svæver over siderne.

Niels Lyngsø
(f. 1968)

det mørke stof den store tyngde
støv mellem stjerner støv i reolen hvirvler
kometens excentriske bane
 boghylders buer lukkede øjne
orme på vej gennem rådnende træ
 en tunnel af æsker
 der åbner sig
 ind i hinanden

Morten
Søndergaard
(f. 1964)

Morten Søndergaard er optaget af, hvordan tanke og verden hænger sammen. Søndergaards digte er fyldt med undren over verden og registreringer af den. Fx i digtsamlingen *Bier dør sovende* (1998), hvor det hedder:

*Du og jeg
kommer alligevel ud på et,
vi er tankens mønstre
og skygger på psykens væg*

Endelig markerede Katrine Marie Guldager sig som lyriker med små prosadigte, der også handler om, hvordan mennesket og verden hænger sammen. Derfor handler mange af hendes digte om hverdagssituationer, hvor vi støder sammen med verden, fx i digtet „Styrt“ (1995):

Katrine Marie
Guldager
(f. 1966)

*Selvfølgelig sker det at cyklen punkterer, at man må
låne sig frem, at man kommer op på en, der er for høj:
Man kan ikke nå pedalerne og der er biler og vigepligt
og kryds: Der er asfalt og ukendte reflekser i hænderne,
ulykker der hænger i luften, som sekunder nogen har
malet over med helt, helt stille: Der er en skraben og
asfalt, asfalt cyklen smælder imod, asfalt man pløjer
ned igennem, små sten man gemmer under huden, og
glas, og det er ikke til at komme udenom, eller ned
igennem: Der er bare asfalt oven på asfalt, der er en by
oven på asfalten, og ikke noget nedenunder, andet end
jord: Der er jord og asfalt og en by: Der er en by, der
ligger oven på jorden: Der er en by oven på en by, der
er asfalt oven på asfalt, jord oven på jord, og det er ikke
til at komme ned igennem, eller udenom, sådan har det
altid været: Som når man cykler, alt for højt, og ikke
kan nå pedalerne.*

Tendensen er klar. Virkelighed er 'in', men forfatterne markerer, at virkelighed ikke bare er noget, der giver sig selv, men også noget, der skabes i bevidstheden og altid ses fra det enkelte menneskes perspektiv.

Historie/samfund:	Informationssamfundet, det senmoderne samfund.
Idéer/bevægelser:	Globalisering, orientering mod virkeligheden, reflektivt moderne.
Genrer:	Digte, romaner, punktromaner, noveller, kortprosa, dogmefilm.
Forfattere:	Solvej Balle (f. 1962). Christina Hesselholdt (f. 1962). Naja Marie Aidt (f. 1963). Jan Sonnergaard (f. 1963). Morten Søndergaard (f. 1964). Helle Helle (f. 1965). Katrine Marie Guldager (f. 1966). Simon Fruelund (f. 1966). Jakob Ejersbo (f. 1968). Niels Lyngsø (f. 1968). Peter Adolphsen (f. 1972). Jesper Wung-Sung (f. 1971).

1. Erik Svendsen og Steffen Auring: 50 kg på den fede måde på en måned

Teksten er et uddrag af Så gælder det rumba, 2002. Erik Svendsen, universitetslærer. Steffen Auring, hf-lærer.

Der er to slags mennesker: de der har sans for humor, og de der er blottet for den slags pjat. Er den modstilling rigtig? Næppe. De kedelige har nok glemt deres barndoms grineanfald. Alle mennesker har lyst til latter. Det er bare ikke alle, der har lige let til latter. Måske fordi man tager tilværelsen for alvorligt, eller fordi der
5 ikke er så meget at grine af, når det kommer til stykket. Men kroppen har behov for latteren, den løsner for nogle spændinger, så vi søger alle noget at grine af.

Vi kan ufrivilligt komme til at grine af vores omgivelser. Hvis nogen skvatter uden at komme alvorligt til skade, griner vi automatisk. Det er menneskeligt at fejle, og sjovt når kroppen kløjs i det. Det er derfor kløvne og komikere er populære:
10 de viser, hvordan den menneskelige krop er fornøjelig, vel at mærke når kontrol og påpasselighed tipper, og den leddeløse krop får overtaget. Man kan ikke være sjov, hvis man skal overholde alle skrevne og uskrevne regler. Latteren bundler i en tilsidesættelse af det acceptable, hvad enten man vil det eller ej. Den kan blotlægge noget frækt og forbudt som i sjofle vittigheder, og den peger andre ud: bøsserne,
15 de rødhårede, blondinerne, handicappede – engang var det molboerne. Grovhederne rammer en minoritetsgruppe, men på den anden side – hvem er ikke del af en minoritetsgruppe i dag?

På bagsiden af dagbladet Politikens første sektion kunne man fredag d. 23. august 2002 i spalten ATS læse følgende:

20 TV-guide

20.30 Fede Danskere

Afsnit 356. Dennis har sat sig for at smide 50 kilo på en måned, og efter en uge har han allerede tabt 187 gram. Men så går det galt: På diætistens friaften lader han sig i et ubevogtet øjeblik friste af en bakke flødeboller, fire pose Estrella
25 Sour Cream & Onion Chips, en magnumpose Kim's Peanatkugler, to meter Toblerone og tre halvandenliters cola, og så er han lige vidt.

Der er to slags mennesker: de der gerne vil have forklaret, hvad det er der er sjovt, og de der bare vil grine og så videre til næste oplevelse. Den sidste gruppe vil hade at få gradbøjet¹ det humoristiske – men hvorfor sige nej til at blive klogere?
30 Ved at se på mekanismerne i humoren og hvad der skaber latter, kan man selv blive bedre til at bidrage til underholdningen.

Hvad er sjovt i tv-guiden? Vitsen gør brug af nogle klassiske tricks. Vi tager teksten forfra: I 2002 har der på flere tv-kanaler været programmer om mennesker, der kæmper med overvægt. Programtitlerne har ikke været så kontante som
35 Fede danskere; DRs variant hed fx Miraklet på Mols. Men når man skal more, smører man tykt på, og det kan så, som her, gå ud over de tykke. Det kan selvfølgelig ende med den rene kynisme og foragt for svage eller udsatte mennesker. Der er bare ingen vej udenom, hvis man vil underholde: latteren følger med overdrivelser, og overdrivelse fremmer forståelsen, som man siger.

¹ gradbøjet (her): forklaret i hver en detalje

40 "Afsnit 356" er mildest talt en overdrivelse. Så mange afsnit kommer der ikke i disse docu-soaps. Vitsen udstiller snarere de uopfindsomme tv-kanaler end den gør nar af de fede. En meget stor del af den aktuelle "latterkultur" er forbundet med den omsiggribende mediekultur, og det fænomen har i sig selv ændret vores opfattelse af, hvad der er sjovt.

45 Beskrivelsen af programmet indledes med en markering af Dennis' drøm: han vil tabe 50 kilo på en måned (gad vide hvor meget han vejer?). Indtil videre har han nået – 187 gram. Det sjove er ikke blot den gigantiske overdrivelse: man kan næppe tabe 50 kilo på en måned. Det sjove er også underdrivelsen: sølle 187 gram er, hvad det er blevet til. Ved at udstille kontrasten mellem ideen og realiteten, 50 mellem overdrivelsen og underdrivelsen, bliver læseren bevæget. Det er altid sjovt, når modsætninger er store, og når der er langt fra en højtflyvende ide til det, den bliver til i virkeligheden.

Når en autoritet falder, griner vi nærmest automatisk. Den bevægelse ligger også i vitsen. Dennis er grinagtig i sig selv, men han er også sjov, fordi han gør 55 oprør mod sin lærer, diætisten. Den sundhedspolitisk korrekte autoritet har sikkert givet Dennis ny viden om mad, men det har ikke ændret elevens tilbøjeligheder, snarere tværtimod. Sundhedsapostlen degraderes i vitsen.

Stakkels Dennis mister selvkontrollen på sin friaften. Han skovler mad i sig, og som det fremgår endog larmende usund mad. Glem alt om diæt og gode kostvaner. 60 Vittigheden tangerer det småsadtiske i den lange udpensling af guf, som sættes til livs, nu da Dennis har sluppet diætistens kontrol. Igen er det overdrivelsen, der trækkes på: man ser det for sig: to meter Toblerone! Opremsningen af de fede varer udgør en nydelse i sig selv: latteren stimuleres, når sproget bliver legende. Det er sjovt, når ordene får en materiel karakter, bliver noget vi kan pjatte med, 65 uafhængigt af hvad ordene betyder i daglig fornuftig tale.

Den ene ko siger bekymret til den anden, at kogalskab er noget værre noget: "Den kan ramme hvem som helst af os". Det højst uventede svar lyder "ikke mig, jeg er en helikopter". Det er jo det rene vrøvl. En ko kan ikke være en helikopter. Men det siger dyret altså. Overraskelsen sætter to størrelser sammen, som absolut 70 ikke har noget fællesskab: et pattedyr og en menneskeskabt maskine, der endog kan flyve. Ved at forbinde ting eller fænomener, som ikke har noget med hinanden at gøre, som ikke tilhører samme kategori, kan man ikke desto mindre fremkalde latter. Inkongruens¹ skaber latter

Vi gør, bevidst eller ubevidst, brug af tre hovedgreb, når vi vil vække latteren:

75 - Vi skubber autoriteter ned fra magtens tinde. Det gør vi ved at spille på grove modsætninger og overdrivelser – underdrivelser har samme effekt som overdrivelser.

- Vi anstrenger os for at overraske, og det sker fx ved at sætte ting sammen, som er højst forskellige og umage.

80 - Vi leger med sproget, og ved at rokke ved fastlagte betydninger bliver sproget levende igen. Verden bliver morsommere, og vi pludrer løs og underholder ved at lave mærkelige lyde. Det er måske ikke voksent, men det er sjovt. Som når digteren og litteraturkritikeren Lars Bukdahl erklærer: "Giv for alvor et tjat/ til menin- gens plat,/ vær ikke at skvat,/ gå ind for pjat."

¹ *inkongruens*: uoverensstemmelse; at delene ikke passer sammen

IDENTITET OG SELVREALISERING

Spørgsmål:

1. **Hvorfor er tv-baserede talentshows så populære?**
2. **Hvorfor er vi så fascinerede af berømmelse og kendte mennesker?**
3. **Hvorfor har internetbaserede netværk som fx Facebook så stor succes?**

You can do it!

Med tårevædede kinder må sangerinden forlade scenen efter at være blevet stemt ud af konkurrencen. Imens står de resterende deltagere tilbage og ånder lettet op over, at de har fået endnu en uge til at vise verden, hvad de virkelig kan præstere, når bare de får chancen og en scene at stå på.

Tænk på et af de utallige talentshows, I har kendskab til. Hvorfor er det, at disse shows med en endeløs række af amatører tiltrækker så mange seere? Forestil jer i stedet for en fredag aften i selskab med en række konservatorieuddannede musikere og sangere, der virkelig kan deres kram. Eller en dansekonkurrence bestående af udelukkende topprofessionelle (og ikke særligt kendte) dansere. En seersucces? Næppe.

Det diskuteres kraftigt i disse år, hvorfor vi er så optagede af lige netop denne form for underholdning, og hvorfor vi i stigende grad anvender nyere internetbaserede platforme som fx Facebook. Hvad er den sociologiske forklaring på, hvad det er ved disse underholdningsprogrammer der er så dragende, både for seerne og for deltagerne? Hvilken rolle spiller massemedierne i forhold til de idealer, der er fremherskende i vores samtid, og hvorfor hylde amatørerne eller være optaget af at se livsstilsprogrammer på tv?

Et stadigt mere fremtrædende aspekt for rigtig mange mennesker i vor tidsalder er selvrealisering, men hvordan spiller medierne ind i forhold til trangen til at realisere sig selv? Umiddelbart kan man komme med to overordnede forklaringer.

For det første giver medierne en mulighed for det – de teknologiske landvindinger er til stede. For det andet kan medierne også forstærke trangen til at realisere sig selv, da de kan give den enkelte indsigt i andres liv og muligheder og dermed give eksempler på, hvordan ens liv kunne være.

Anthony Giddens ser overvejende positivt på senmoderniteten. Aftraditionaliseringen - dvs. den kulturelle frisættelse fra tidligere traditionsbundne normer - bevirker at vi som individer i langt højere

Kim Kardashian er mest kendt for at være netop Kim Kardashian.

grad afsøger grænserne for, hvad vi kan og må i forhold til hvordan vi vælger at leve vores liv. Fx er det ikke længere givet, at man skal giftes før man får børn, og at man i givet fald bliver gift med en person af det andet køn. Således er senmoderne individers handlinger ikke længere styret af faste, traditionsbundne normer, værdier og autoriteter. Derfor betoner Giddens især de potentialer, som den senmoderne tidsalder giver individet. Et af disse potentialer er netop friheden til at søge og skabe sin egen personlige livsstil og livsfortælling og at reflektere over de valg, vi træffer. Refleksionen går altså i høj grad ud på at kunne navigere i de mange indtryk, man som individ udsættes for, eller opsøger, og på baggrund heraf forme den identitet, eller livsfortælling man ønsker. Her spiller medierne en stor rolle, idet de netop giver os indsigten i, at der er andre måder at leve sit liv på.

STATUSANGST

Tanken om at vi på denne måde har formbare identiteter, der tilmed er udskiftelige, kan synes tiltalende, og Giddens er overvejende optimist hvad angår individernes vilkår i senmoderniteten. Anderledes skeptisk er den franske samfundsdebattør og filosof, Alain de Botton (1969–), der i forbindelse med det refleksive menneske i senmoderniteten siger:

Men i virkeligheden kan nettoregnskabet blive, at de moderne samfund ender med at gøre os fattigere, fordi de ved at øge vores forventninger i det uendelige, opretholder et permanent gab mellem hvad vi gerne vil have og hvad vi har råd til, mellem hvem vi er og hvem vi gerne vil være.

Alain de Botton: Statusangst. Tidernes Skifter 2007

Deltagerne i de føromtalt tv-shows får netop muligheden for at blive noget, de gerne vil være – enten berømte for at være gode til det, de nu kan, eller om ikke andet så i hvert fald bare kendte.

FAKTABOKS: STATUSANGST

Den franske samfundsdebattør og filosof, Alain de Botton, har udgivet bogen "Status Anxiety". Begrebet "Status anxiety" eller "statusangst" dækker ifølge de Botton over en kraftig trang til at høste anerkendelse fra omverdenen i forhold til den fortælling eller det billede, vi forsøger at skabe af os selv, eller den identitet og det liv vi selv modellerer.

Da status ikke længere er nedarvet, som i det mere klasseopdelte samfund der eksisterede for 100 år siden, bliver status i det senmoderne samfund et resultat af det, man selv formår at skabe. Med andre ord bliver status et resultat af ens evne til at fremstå som en succes i egne og andres øjne.

Derfor er der også mange faldgruber forbundet med at opnå status. Det er risikofyldt, da der er fare for fiasko, hvis man ikke formår at "være god nok". Dette afstedkommer, ifølge

de Botton, at moderne mennesker er drevet af en frygt for ikke at kunne leve op til det omgivende samfunds krav om succes. Han peger på en række herskende årsager hertil, blandt andet:

- Forventning** Eksempel: Jo mere velstand vi producerer, desto større vil vores forventninger til os selv og vores egen fremtidige situation være. Massemedierne har ifølge de Botton været medvirkende til at øge vores forventninger til livet, da de giver mulighed for indsigt i, hvordan folk med højere status realiserer deres drømme.
- Meritokrati** Eksempel: Vores samfund hylder de der af egen drift opnår rigdom, store resultater eller stjernestatus. Omvendt er der en ringeagt for de der ikke formår at finde en plads i samfundet. Meritokrati er netop en styreform/overbevisning der betoner individets talent, indsats og intelligens.
- Afhængighed** Eksempel: Vi er afhængige af succes og fremdrift for at opretholde vores status. I modsætning til det traditionelle samfund, hvor status var svær at opnå, men også svær at miste, er vi i dag hele tiden i konkurrence med andre i forhold til at opretholde vores status
– eksempelvis i jobmæssig sammenhæng.

Kilde: Wulff-Morgentahler

To digte af Sigbjørn Obstfelder (1893)

Orkan

Blæst, storm, orkan!
Nøgen vil jeg bade mig i din susen!
Hei! Se mine hvide arme!
Mit hår flyver, hei!
Leg med mit hår, orkan!

Blæs!
Fold ud min sjæls brede vinger!
Min sjæl favner verden!
Uranos skjælver derinde!

Orkan! Orkan!
Jeg er nøgen!
Som du har jeg kastet mig i jordens vaiende græs!
Mine arme jubler mod rummet!
Verdensrummet!
Hei!

Kom!
Lad os lege!
Styrte os i havet!
Kom, hvirvlende blade!
Kom, ravn, haier, sjøer!
Kom, rasende skyer!
Vi danser, vi danser!
Jeg og I!

Jeg ser

Jeg ser paa den hvide himmel,
jeg ser paa de graablaa skyer,
jeg ser paa den blodige sol.

5 Dette er altsaa verden.
5 Dette er altsaa klodernes hjem.

En regndraabe!

Jeg ser paa de høje huse,
jeg ser paa de tusende vinduer,
jeg ser paa det fjerne kirketaarn.

10 Dette er altsaa jorden.
Dette er altsaa menneskenes hjem.

De graablaa skyer samler sig. solen blev borte.

Jeg ser paa de velklædte herrer,
jeg ser paa de smilende damer,
15 jeg ser paa de ludende heste.

Hvor de graablaa skyer blir tunge.

Jeg ser, jeg ser....
Jeg er vist kommet paa en feil klode!
Her er saa underligt...

Mænd i litteraturen - maj 2008

Oprettet: 02.05.2008 - 11:06

Hvad er det lige der sker med mandens rolle og selvbillede her og nu - ja, der er ingen tvivl, kønsrollerne er i opløsning, kvinderne gør karriere, mændene bruger tid på kødgryder, gulvskrubber - og barselsorlov ...

Sådan har det ikke altid været, og det er afgjort ikke de flinke ægtemænd og supergode fædre, der dominerer litteraturen om mænd.

Nej, det er de klassiske mandetemaer og spektakulære mandetyper, det er nuancerede og komplekse moderne mænd og så "det knortede, det utilpassede, det monstrøse"(Rifbjerg), der finder vej til litteraturen, sikkert fordi det for alle genkendelige er for kedeligt at skrive bøger om.

Her er alt fra eventyrere, krigere og jægere, der viser mod og mandshjerte, galante riddere og forførere, mandevenskaber, fodbold, charmerende drengerøve og rigtige mænd, gamle grise, frækhed over for autoriteter, machoattituder, coolness, handlekraft, sort humor, druk og hor, beskidt i kæften-dialog - og rigtig meget sex!

I de gode moderne manderomaner pladrer man naturligvis ikke løs om følelser. Alligevel er de mere modsigelsesfyldte og komplicerede - for på en subtil måde ligger de triste og uafklarede ting og lurur under den tilsyneladende kontrollerede overflade.

Her ser vi den maskuline råstyrke tilsat desperation og uskyldighed, utilstrækkelighed; nogle af mændene må ind imellem ha' filter for øjnene og for forstanden for at holde livet ud - og hvad er hér bedre end sex, for mange den største kraft i verden??

Nogle gange er sex bare noget, de drømmer om, mens de fortvivler over deres alder, skaldethed, fedme og penisstørrelse.

For i en individualistisk tid har kærligheden trange kår!

Og enkelte når helt til bunds, som hos selvransagende og provokerende Michel Houellebecq:

"...generelt set er mænd helt ude af stand til at føle kærlighed ... De kender til én ting, og det er begæret, det seksuelle begær i sin mest rå udgave, og så til konkurrencen mellem hanner."

Fællestræk er en enorm optagehed af kønsforskellen, som så åbenbart er grundlæggende for menneskets identitet og en besæthed af kvinder; der er flest af de skønne, villige med store bryster og de langbenede sild, men også uerfarne Lolitaer og enkelte modne madammer finder vej ...

Vi kastes som kvindelige læsere rundt i følelser fra tændt forundring og aktiv medlevelse til overstadig humor, når vi med klassikere som Ernest Hemingway, Charles Bukowski og Henry Miller bevæger os ind i en verden, der før var ligesom logeagtigt lukket for os.

- og med Philip Roth, Paul Auster, Nick Hornby o.m.fl. gribes vi indimellem af medlidenhed og en ubændig trang til at fortælle disse mandlige tvivlere, at kvinder altså ikke går så højt op i det med håret Men sjovt er det også, heldigvis, at læse de herrer!!

Hermed masser af læseforslag, der helt sikkert vil overbevise dig om, at mænd er til andet end fodbold, biler og bajere ...

Mænd kan roligt være med, for her i temaet er med garanti kun adgang for mandlige forfattere, der skriver om mænd og mænds interesser!!

God fornøjelse!

Birgitte Tindbæk

Hentet den 4. november 2015 fra følgende hjemmeside: <http://www.litteratursiden.dk/temaer/maend-i-litteraturen-maj-2008>

Den truede mand

Illustrationer hentet fra omslaget til den originale norske udgivelse på Cappelen forlag, 2004

En læsning af Erlend Loes *Doppler*

I protest mod det lidt for velsmurte, norske kompetencesamfund forlader Andreas Doppler hus og hjem til fordel for livet i skoven. Et samfund domineret af kvindelige værdier har ikke plads til en mand med et kønsorgan i overstørrelse.

Af Claus Petersen

Erlend Loes romaner præsenterer ofte læseren for småpatetiske og komisk-naive mænd, der ikke helt kan få greb om deres tilværelse. Indgår disse mænd i en relation til en kvinde, er de tillige ofte dominerede af kvindens overlegne handlekraft. Mandens rolle over for kvinden synes generelt at være en gennemgående interesse hos Loe, men også mandens navigation i en tilværelse, hvor han, så at sige, spiller på udebane, synes at være en strukturerende tematik for en del af Loes fortællinger. Begge dele kan i hvert fald hævdes om *Doppler* (2004), som denne artikel skal handle om.

Noras senmoderne, mandlige pendant

Hovedpersonen i romanen, Andreas Doppler, er ikke underlagt kvinden så meget, som det er tilfældet i nogle af Loes andre romaner (f.eks. *Kvinden flytter ind* [1993] og *Stille dage i Mixing Part* [2010]). Selvom han også har patetiske og naive træk, så er han faktisk et temmelig handlekraftigt menneske, og han har i én radikal bevægelse vendt ryggen til samfundet og til alt det, der før strukturerede hans liv – kone, børn og job. Han er flyttet ud i skoven uden for Oslo, og her vil han leve i uforstyrret ensomhed, frigjort fra mennesker og alle de konforme sysler, som de begiver sig af med. Handlingen i *Doppler* synes at have et litterært forlæg i Henry David Thoreaus *Walden* (1854), men der er dog den tematiske forskel, at hvor *Walden* synes

at være mest interesseret i det simple, solituede-liv in the woods, så fokuserer *Doppler* på livet væk fra samfundet, en forskel, der er nok så afgørende i forståelsen af teksten. Tematisk er det litterære forlæg nok snarere Henrik Ibsens *Et Dukkehjem* (1879). Doppler har nemlig gjort noget nær det samme, som Nora gjorde 135 år tidligere. Han er flygtet fra sin rolle som ægtemand og forælder samt, ikke mindst, den opførelse, som samfundet og også han selv dikterede ham. Hans exit er, ligesom Noras, en radikal frigørelse fra en tilværelse, han ikke selv har været herre over.

Et Dukkehjem sluttede med, at Nora forlod Helmer, men Doppler har allerede forladt sin kone, når fortællingen begynder, og denne bevægelse udgør i øvrigt en af de første begivenheder i tekstens fabula. Romanen bliver derfor i høj grad en undersøgelse af, hvad der sker med protagonisten, efter at han har revet sig løs fra sin gamle tilværelse. Stadig med *Et Dukkehjem* i baghovedet kan man altså stille følgende spørgsmål til *Doppler*: Hvor gik Noras mandlige, senmoderne pendant hen, da han gik ud?

Den delvise separation fra samfundet

I første omgang er Doppler ikke gået særlig langt. Han har ganske vist bevæget sig væk fra samfundet, men symbolsk har han slået lejr i udkanten af

0,1%
felt

skoven og befinder sig således på grænsen mellem civilisation/samfund og natur. Pointen er den, at det ikke er lykkedes ham at autonomisere sig selv fuldstændig fra samfundet, hvilket understreges af, at han har et grundlæggende og uoverkommeligt behov for skummetmælk: "Mælken er på mange måder det fundament, det skrøbelige bygningsværk, Doppler hviler på" (s. 109). Dopplers afhængighed af skummetmælk gør ham også afhængig af det samfund, han forsøger at løsrive sig fra, men alligevel repræsenterer skummetmælken et ideal for ham:

[...] skummetmælk repræsenterer det ypperste af, hvad det indtil nu er lykkedes menneskeheden at opnå. Enhver idiot har til alle tider kunnet skaffe sig almindelig komælk, siger jeg [Doppler], men skridtet til skummetmælk kræver en kongstanke og en sublim separationsteknik, der først i moderne tider har ladet sig realisere (s. 23).

Det er en generel misantropi og et generelt ubehag over samfundet, der har drevet Doppler ud i skoven: "Jeg kan ikke lide folk. Jeg kan ikke lide det, de gør. Jeg kan ikke lide det, de er. Jeg kan ikke lide det, de siger" (s. 33). En hyldesttale til en af civilisationens bedrifter som den i det forrige citat er derfor sjældnen, men her er der altså tale om evnen til at separere to bestanddele fra hinanden, og det er netop Dopplers største ambition at separere sig fra samfundet, sådan som samfundet allerede har separeret ham fra sig:

Jeg var ikke et element, Oslo ønskede at have gående rundt i sine gader. Jeg spredte ikke positivitet og energi. Jeg var ikke et aktiv. Hverken for mine nærmeste, for mit arbejde eller for det mere diffuse massesamfund og de økonomiske rammer, der styrer det. Jeg var ved at blive en byrde, og derfor blev jeg luget væk (s. 100).

I denne sammenhæng er Doppler egentlig ofret, men han ser alligevel positivt på den mekanisme, der har udgrænset ham, for det "er en finurlig form for straf, der samtidig føles som en slags belønning" (ibid). Alle hans anstrengelser undervejs i fortællingen kan således forstås som et forsøg på at radikalisere den separation, der allerede er indtruffet ved fortællingens begyndelse. Det første skridt er taget, men Doppler er kun delvist frigjort fra samfundet. Han har endnu ikke etableret en fri tilværelse, han har endnu ikke implementeret den fuldstændige samfundsautonomi, som

han drømmer om. Dét lykkes ham først til sidst i fortællingen, hvor han endelig bliver i stand til at vandre længere og dybere ind i skoven, altså helt væk fra samfundet. Hvad der sker i mellemtiden, dvs. hvad der endeligt gør ham i stand til at frigøre sig fuldstændigt, skal jeg komme ind på i det følgende.

Den tabte og genvundne maskulinitet

Flere steder peger teksten på, at Dopplers vej mod frigørelsen går gennem en genrealisering af sig selv som mand. En række maskulinitetsmarkører, både ved Doppler og ved hans beskæftigelser i skoven, peger herpå.

Først og fremmest er der Dopplers kønsorgan, der har en særegen størrelse: "Jeg har et påfaldende for ikke at sige ekstremt stort kønsorgan. En kæmpe-pik, ganske enkelt" (s. 13). Kønsorganet er et symbol på Dopplers maskulinitet, og gennem to yderligere udsagn om hans kønsorgan afsløres teksten syn på maskuliniteten: For det første blev Doppler mobbet i skolen på grund af organets overdimensionerede størrelse, og for det andet besøger hans kone ham af og til i skoven, når hun har behov for sex. I overført betydning er Dopplers maskulinitet altså med til at udgrænse ham fra fællesskabet/samfundet, mens der dog er brug for den i rent pragmatisk henseende – til samleje og reproduktion.

Denne negligering eller reduktion af hans maskulinitet understreges af, at hans tidligere liv har været kendetegnet ved en række beskæftigelser, som alle har rod i traditionelle feminine dyder. Det drejer sig f.eks. om omsorg, indretning af hjemmet, samvær med børn etc. Der nævnes aldrig traditionelle mandlige beskæftigelser som jagt, handel, konkurrence, dominans og deslige. Som en god, senmoderne mand er Doppler ganske enkelt blevet trukket ind i hjemmet, hvor han tvinges til at gå til forældremøder, indrette badeværelser og købe ind. Hans maskulinitet negligeres med andre ord af samfundet, og derfor kan han konkludere at "[a]lt menneskeligt er mig fremmed" (s. 78). Sammenligner vi igen med Et Dukkehjem, er magtstrukturen altså vendt på hovedet. Det er nu mandens rolle i ægteskabet, der er snærende og defineret af det modsatte køn. Det er manden, der er fanget i en ægteskabelig institution, som han ikke føler frihed i.

Ude i skoven præges Dopplers beskæftigelser imidlertid af nogle traditionelle mandlige dyder. Helt konkret

etablerer han sig som jæger og samler, men han har også en række andre beskæftigelser, som i overført betydning peger på, at han forsøger at genrealisere sig som mand.

For det første har han et bestemt sted, han altid forretter sin nødtørft, en slags territorial adfærd, som han i øvrigt deler med to andre figurer i fortællingen, nemlig den sympatiske indbrudstyv Jern-Roger, der ejakulerer på forskellige steder rundt omkring i sit eget hus, og Dopplers egen far, der, før han døde, tog billeder af alle de steder, han havde været på toilettet.

Den territoriale adfærd kan forstås som et forsøg på at generobre et tabt felt, et projekt, der egentlig kun synes at lykkes for Doppler, der, på trods af forstyrrelser, ender med at få dominans over sit eget lille område i skoven.

For det andet er Doppler meget optaget af at udsikre en totempæl. Totempælen er i sig selv et fallossymbol og dermed en maskulinitetsmarkør, men det mest interessante ved den er, at Doppler bl.a. afbilder sin far, sig selv og sin søn (i denne rækkefølge) på den. Det viser sig, at Dopplers arbejde med totempælen er et forsøg at 'bruge tid' sammen med den afdøde far, som han føler, han aldrig har kendt, og kan i overført betydning forstås som et projekt, hvor han forsøger at indskrive sig selv i en relation til sin far og tillige sin søn. Totempælen skaber med andre ord en kobling mellem de tre generationer, hvilket understreges, da Doppler indvier den ved at tisse på den og siger: "Dopplerpis er omtrent ligeså tykt som blod, og det svejser os

sammen" (s. 160). Koblingen mellem generationerne kan minde om den, der fandtes i det før-moderne, før-industrielle samfund, hvor der i højere grad skete en identitetsoverdragelse fra far til søn – qua professionligheden mellem generationerne – og således har

"Jeg har i årevis gået rundt i al denne kompetence. Jeg er vågnet i den, er faldet i søvn i den. Jeg har åndet kompetence og gradvist mistet mit eget liv"

Doppler altså skrevet sig ind i et traditionelt maskulint kulturfænomen.

Denne tilbagevenden til en gammel identitetsstruktur har et konkret udtryk i Dopplers bevægelse ud i skoven til en primitiv, før-civiliseret tilværelse. Denne regressive bevægelse i forhold til at realisere friheden hænger sammen med, at Doppler må vende tilbage til et punkt, der ligger før udviklingen af det samfund, der ultimativt endte med at udgrænse ham.

Kritik af kompetencesamfundet

Som sagt er det en generel misantropi, der har drevet Doppler ud i skoven, men i løbet af fortællingen bliver det klart, at det misantropiske snarere består i et ubehag over samfundets beskaffenhed end i et direkte had til mennesket som sådan. Således må Doppler indrømme, at hans kritiske forhold til andre mennesker "er baseret på mit kendskab til dem, der omgiver mig, altså norske mennesker [...] Det er ud fra dem, jeg er nået frem til min ret dramatiske konklusion. Og det holder selvfølgelig ikke. Jeg er nødt til at møde andre" (s. 175). Denne indrømmelse indskriver en mere nuanceret bevidsthed i Doppler-figuren, men den peger også på, at hans kritik hovedsageligt rettes mod det samtidige, senmoderne, norske (og dermed også de fleste andre vestlige) samfund. Hans hoveddanke er slet og ret den, at menneskene (inklusive ham selv, inden han flyttede i skoven) er blevet for kompetente:

Jeg har gjort så meget. Jeg har været så kompetent. Jeg har været så allerhelvedes kompetent. Jeg var kompetent i børnehaven. Jeg var kompetent i skolen. [...] Jeg var en kompetent

studerende og fik en superkompetent kæreste, som jeg fik et kompetent ægteskab med, blandt kompetente venner, efter at jeg var blevet tilbudt et job, der var så kompetent, at det sagde skråt op til alle andre kompetente stillinger. Senere har vi fået børn, som vi har opdraget på en kompetent måde, og vi har anskaffet os et hus, der har gennemgået en kompetent renovation (s. 43).

Kompetencen er, som citatet antyder, noget, der kan gøre sig gældende på alle niveauer og områder af tilværelsen, og heri ligger også en del af anken: "der er faktisk ikke det, man ikke kan gøre på en mere kompetent måde end andre" (s. 44). Det kompetente menneske skal således – i dopplersk forstand – forstås som et, der er intelligent, driftigt og succesfuldt, og som et, der har evne til at indrette sig efter samfundets generelle normer. Derved bliver kompetencen et slags metaideal, der fordrer, at individet implementerer alle andre samfundsideal og -værdier i sin gøren og laden og derved lever op til en konsensus om normalitet:

Jeg har aldrig turdet tage skridtet fuldt ud og købe den store. Det er kompetencen, der har forhindret mig, tænker jeg. Altid kompetent. Små Tobleroner er kompetente. De viser en fars omtanke for sin familie. Han har husket dem. [...] Men store Tobleroner er for store til at være kompetente. De er ekstreme og fortæller en forblømt historie om køberen. Han har et spiseproblem. Han er ensom. Han er mærkelig (s. 55).

Det er idealer som mådehold, betænksomhed og selvkontrol, der er på spil i citatet her. Det kan minde om den (små)borgerlighed, der så ofte bliver opponeret mod i litterære produktioner, men hos Loe er oppositionen til borgerligheden ikke et tema, der diskuteres, men en etableret forudsætning, hvilket understreges af, at der findes et helt samfundssegment, der blot går under betegnelsen 'højrefløjsmennesker'. Disse mennesker er stereotyp tegnet som materialistiske, konservative, rige og forandringsu villige figurer, en karikatur, der afslører, at der i teksten opereres med en typisk forestilling om borgerlighedens bornerte, kvalitetsløse tilværelse. At borgerligheden således per se er underlagt en kritik betyder, at Dopplers kompetencekritik ikke udelukkende vender sig i borgerlig retning, men at den, så at sige, rammer bredere. At være kompetent kan i hans opfattelse nemlig knytte

sig til enhver form for handling og livsstil, for kompetencens fordring er som sagt at leve op til en vedtaget normalitet og at gøre dette på en bedre måde end alle andre – hvad enten det så drejer sig om at være socialt dygtig, at renovere sit hus eller at blive syg og dø (jf. s. 45).

Dopplers observationer af samfundets kompetencefokusering stemmer overens med Stefan Hermanns beskrivelse af senmodernitetens kompetencebegreb. I artiklen "Fra styring til ledelse – kompetencebegrebets udvikling" [2003] forklarer han, hvordan kompetencebegrebet har udviklet sig i de seneste årtier, og han fremskriver udviklingen til følgende:

Som begreb bliver kompetencen følgelig almenækvivalenten for påskønnede egenskaber, evner og træk ved det enkelte menneske, og begrebet formår at fungere som oversættelsesmatrice for helheden af de grundlæggende træk ved individet (følelser, selvværd, engagement, sociale egenskaber, kreativitet, identitet, meninger, dispositioner etc.), der bliver uddifferentieret som 'bindestrekskompetencer' forpligtet på handling. Som følge heraf bliver kompetencebegrebet et columbusæg – det gode forenes med det nødvendige, det hårde med det bløde, samfundets interesser med individet. At være forløst personligt og menneskeligt går hånd i hånd med at gøre det nyttige, det produktive og rigtige i instrumentelle sammenhænge. Idéhistorisk set kombineres her en neoeksistentia listisk, romantisk selvrealisering med en økonomisk optimering. Sociologisk set bliver kompetenceudvikling et svar på både individualiseringens krav om personlig stillingtagen og engagement og globaliseringens forstærkede konkurrence (Hermann, 2003).

Hermann sætter her, i mere teoretiske vendinger, ord på det fænomen, som Doppler kritiserer. Hvor Hermann senere i sin artikel hæfter sig ved både positive (pluralisme) og negative (paternalisme) konsekvenser af udviklingen, opholder Doppler sig kun ved et negativt aspekt, nemlig kompetencebegrebets krav om, at de menneskelige egenskaber optimeres og nyttebetones. Dette krav forhindrer nemlig Doppler i at følge sine mere eller mindre irrationelle og upragsmatisk lyster som f.eks. at købe en overdimensioneret Toblerone. Med andre ord har Doppler fået øje på en slagsside ved den selvrealisering, som f.eks. *Et Dukkehjem*

forfægtede, og slagssiden er den, at selvrealiseringen er blevet koblet med konkurrencesamfundets krav om økonomisering og produktivitet for nu at bruge Hermanns begreber. Selvrealiseringen er altså blevet en begrænsning og en binding for Doppler, så sandt som den afholder ham fra at være irrationel, upragsmatisk og ulogisk handlende.

Den selvstændige stillingtagen og definition af eget liv, som var selvrealiseringens værdi, er slået om i krav og forventninger, og således kan Doppler konkludere: "Jeg har i årevis gået rundt i al denne kompetence. Jeg er vågnet i den, er faldet i søvn i den. Jeg har åndet kompetence og gradvist mistet mit eget liv" (s. 44, min kursivering). Han har altså ikke fået sit eget liv, sådan som Nora gjorde, men derimod mistet det, og denne polemiske pointe understreges af, at teksten ironiserer over *Et Dukkehjem* ved at lade Doppler kritisere sin kone for at have opkaldt deres datter efter Ibsens Nora. En sådan navngivning er i Dopplers optik alt for kompetent, ligesom der er noget paradoksalt i, at den antagoniske kone i sin kompetencebinding opkalder sin

datter efter en frigørelsesfigur. Hermed afsløres det, at teksten opfatter det almene, selvrealiserende samfundsmenneske som underlagt en generel misforståelse, nemlig at det tror sig frit, men faktisk er bundet.

Synspunktet i *Doppler*, som jeg har præsenteret det her, er altså dobbelt: Manden er for det første presset af et samfund, der negligerer hans maskulinitet, eller sagt med andre ord: De dyder, der knytter sig til en traditionel forståelse af maskuliniteten. For det andet er manden – og måske mennesket generelt –

presset af et samfund, der pragmatiserer og økonomiserer menneskelige egenskaber på baggrund af en forestilling om, at man skal forvalte sine egenskaber ud fra en norm om konstant udvikling og selvrealisering. På denne måde bliver selvrealiseringen, som i f.eks. *Et Dukkehjem*, der før var en frigørelsesstrategi, til en bindende instans for mennesket. Dette omslag i synet på selvrealiseringen kunne man med fordel se i perspektivet af sociologiske opdagelser hos f.eks. Taylor, Brinkman, Herman og Eriksen, men et sådant perspektiv tillader spalteplassen her desværre ikke.

"Dopplerpis er omtrent ligeså tykt som blod, og det svejser os sammen"

CLAUS PETERSEN (f. 1981), cand. mag. i Dansk og Engelsk fra Københavns Universitet og adjunkt på HF-Centret Efterslægten.

LITTERATUR:

Brinkmann, Svend: Identitet – udfordringer i forbrugersamfundet, Klim, Århus, 2008

Eeg, Helle: "Nordisk udsyn" i Reception #66, 2008

Eriksen, Cecilie: "Selvet i centrum – en filosofisk kritik af essentialismen" i *Selvrealisering – kritiske diskurser af en grænseløs udviklingskultur*, Klim, Århus, 2005

Hermann, Stefan: "Fra styring til ledelse – om kompetencebegrebets udvikling", <http://udd.uvm.dk/200301/udd200301-01.htm?menuid=4515>, 2003

Loe, Erlend: *Doppler*, Gyldendal, København, 2006

Petersen, Claus: *Drømmen om det frie menneske*, Kandidat-speciale, 2010

Skjerdingsstad, Kjell Ivar: "Den flydende overflade og flugten fra tegnet", KRITIK 185, 2007

Taylor, Charles: *Modernitetens ubehag – autenticiteten etik*, Philosophia, Århus, 2002 (op. 1991)

Thoreau, Henry David: *Walden*, Gyldendals bogklubber, København, 2007